

Socialförsäkringens och försäkringskassornas utveckling

Gösta Carlson

Införandet av allmän sjukförsäkring 1955 lade grunden för försäkringskassornas utveckling med ansvar att överta alltfler socialförsäkringar jämte andra kontanta stödformer inklusive de allmänna pensionerna.

Försäkringskassornas verksamhet har härvid successivt kommit att innebära att administrera en allt större del av välfärdssverige. Praktiskt kan man uttrycka det så att drygt 30 kronor av varje hundralapp som går åt för den privata konsumtionen är pengar som förmedlas genom försäkringskassorna och riksförsäkringsverket.

I organisationen av verksamheten har försäkringskassorna alltmer strävat till en decentralisering för att lägga besluten nära människorna.

Gösta Carlson är sedan 1950 direktör vid Göteborgs allmänna försäkringskassa.

År 1955 tillkom en hela folket omfattande obligatorisk sjukförsäkring. Dess administrativa bärare blev de erkända sjukförsäkringskassorna, som fram till denna tidpunkt arbetat på det frivilliga medlemskapets grund. De ombildades till allmänna sjukförsäkringskassor med ett registerunderlag som kom att omfatta alla medborgare.

Sjukförsäkringskassornas administrativa utbyggnad för att föra ut sjukförsäkringen till människorna och det sätt på vilket detta skett grundade riksdagens beslut att från 1963 också lägga den allmänna pensioneringen på kassorna.

Sjukförsäkringskassorna fick ökat ansvar och nya arbetsuppgifter inom socialförsäkringen. Försäkringskassa blev därmed en mer täckande beteckning för de dittillsvarande sjukförsäkringskassornas vidgade verksamhetsområde.

Socialförsäkringen har här efter för varje år fått en alltmer betydande roll i vårt samhälle. Genom vidgade förmåner, bl a genom höjd kompensationsgrad vid inkomstbortfall, har inte endast verksamhetsområdet ökat utan också trycket på kassorna och därmed ansvaret.

Enkelt uttryckt har vi "bara" att tillsammans med Riksförsäkringsverket se till att föra ut socialförsäkringen till människorna enligt lagstiftarnas intentioner. Socialförsäkringens vardag i handläggning och till verkan ter sig emellertid inte lika enkel vare sig för anställda eller tex för förtroendevalda i försäkringskassorna, eller för sjukvårdens handhavare, arbetsgivare och arbetsvårdsorgan. Inte heller för den enskilde själv ter sig alltid rättigheter – skyldigheter och kassans handläggning så enkel.

Försäkringskassornas roll som regionala och lokala organ enbart för socialförsäkringen har förändrats. Barnbidrag, utbildningsbidrag, bidragsförskott och kontant arbetsmarknadsstöd är exempel på hur statliga och kommunala arbetsuppgifter sammanförts till försäkringskassan. Men dessa arbetsuppgifter är också exempel på att socialförsäkringsidén att ge stöd för sjukvård, kompensation för inkomstbortfall vid sjukdom, invaliditet och ålderdom har kompletterats med att vi också får medverka i frågor som berör stödet för barnfamiljer, stödet vid vuxenutbildning och arbetslöshet.

.....

Barnbidrag, utbildningsbidrag, bidragsförskott och kontant arbetsmarknadsstöd är exempel på hur statliga och kommunala arbetsuppgifter sammanförts till försäkringskassan

.....

Tillsammans med förmånerna enligt socialförsäkringen utgör dessa hjälpformer en ekonomisk grundtrygghet som för många blivit en självklar rättighet.

Praktiskt kan man uttrycka det så, att drygt 30 kronor av varje hundralapp som går åt för den privata konsumtionen är pengar som förmedlas genom försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket.

Försäkringskassorna ute på fältet skall se till att socialförsäkringen fungerar, informera om den och föra ut den till människorna.

Det är en mängd förmåner som försäkringskassan har att administrera. Dessa förmåner är oftast av stor ekonomisk betydelse för den enskilde, som befinner sig i den livssituation, då förmånen kan utgå. Härigenom blir kännedomen om rätten till förmånerna också av stor betydelse för den enskilde.

Det ligger i försäkringsadministrationens vidgade ansvar att ständigt sträva efter att medborgaren erhåller denna kännedom.

Informationsnivån, kontaktnät och servicenivå är viktiga komplement till förmånerna som sådana. Personalens kunskaper om lagbestämmelser och tillämpningsföreskrifter är en viktig förutsättning för rättsäkerheten. Informationen utåt och utbildningen inåt har blivit ett vidgat arbetsområde i takt med vidgat ansvar för att förmånen kommer ut på rätt sätt till människorna.

I samverkan mellan Riksförsäkringsverket, Försäkringskassaförbundet och de anställdas organisationer har sociologiska forskningsprojekt (sociologiska institutionen vid Stockholms universitet) satts in för att utröna allmänhetens kunskaper om de förmåner vi är satta att administrera. Men även de försäkrades attityder till försäkringskassorna har man ägnat uppmärksamhet. De gjorda rönen har utgjort en god vägledning för socialförsäkringens informations- och serviceåtgärder.

Decentralisering

På samma sätt som de olika förmånerna har en närhet till de människor som befinner sig i "förmånsituationer" har man inom socialförsäkringen strävat efter att få en administrativ närhet till den försäkrade eller förmånstagaren. Att lägga besluten

närmare människan är ett led i att avkorta kommunikationerna, men också ett led i att ur service- och bedömningssynpunkt komma närmare människan – att få en mänsklig närhet till den av bedömningen beroende människan. Decentraliseringen har skett dels från Riksförsäkringsverket till försäkringskassorna, dels från dessas centralkontor till lokalkontoren ute i kommunerna. För de stora kommunerna Stockholm, Malmö och Göteborg har decentraliseringen ut till ett ökat antal lokalkontor i stadsdelarna för socialförsäkringens del inneburit en strävan att i det stora samhället uppnå något av det lilla samhällets betydelsefulla närhetsvinster.

Bedömningsfrågorna ute på lokalkontoren har ju ofta sjukdom eller skada som grund. Personalens behov av medicinskt stöd i dessa frågor har också lett till att kassornas 250 förtroendeläkare i ökad grad verkar ute på lokalkontoren. Närhetskontakten med den handläggande tjänstemannen minskar också tankarnas kommunikationsvägar till fördel för snabbare handläggning och till en oftast också riktigare grund för bedömningen. Denna förtroendeläkarnärhet tillsammans med lokalkontorens socialmedicinska kontakter i bl.a. de lokala rehabiliteringsgrupperna medverkar till en utveckling mot förbättrad handläggning av de längre sjukdomsfallen.

Försäkringsstatistik – forskningsunderlag

Genom att socialförsäkringen ger kompensation för inkomstbortfall vid sjukdom, arbetsskada och invaliditet och detta inkomstskydd omfattar alla förvärvsarbetande får man genom försäkringskassornas statistik en spegelbild av de förvärvsarbetandes behov, krav och förväntningar på våra inkomstbortfallsförsäkringar. Statistiken är oftast ett övergripande uttryck för antal fall och kostnader osv för dessa anspråk, men byggs ju samtidigt upp av enskilda fall med kanske både social utredning och medicinsk anamnes som grund för prövningen.

Den på detta sätt uppbyggda statistiken återspeglar också i sitt underlag uttryck för anspråk framprungna ur storstads- eller landsortsmiljöer, olika åldrar och kön, arbetsuppgifter, boendemiljöer m.m. De sociala och medicinska faktorerna var för

.....
*Försäkringskassorna har i ökad utsträckning
ställt sitt material till förfogande för forskning
och analys*
.....

sig eller sammanställda med dessa miljöfakta har i ökad utsträckning blivit föremål för medicinskt och socialt uppföljningsarbete. Försäkringskassorna har i ökad utsträckning ställt sitt material till förfogande för forskning och analys. Genom att vi verkat under många år får också de enskilda fallen tidsperspektiv för bedömning av vårdresultat eller sociala utvecklingstendenser.

Försäkringskassorna i framtiden

Många frågor, som berör försäkringskassorna och deras roll i framtiden, är nu föremål för utredningar eller överväganden. Sjukpenningutredningen har bla att överväga om socialförsäkringen även i framtiden skall stå för inkomstbortfallet under kortare sjukperioder. De korta sjukfallen utgör en så stor administrativ del av försäkringskassornas arbete så att om den första veckan lades på arbetsgivaren,

.....
*Skulle det sk socialförsäkringstillägget införas
och läggas på kassorna kan detta beräknas
kräva en personalstyrka på 1 000 anställda*
.....

beräknas detta medföra en personalreducering med ca 1 500 anställda vid kassorna. Skulle det sk socialförsäkringstillägget införas och läggas på kassorna kan detta beräknas kräva en personalstyrka på ca 1 000 anställda. Arbetslöshetsförsäkringen står alltså jämt på frivillig grund och om dess särställning i ett allmänt socialförsäkringssystem råder delade meningar.

Den socialpolitiska samordningsutredningens betänkande har varit ute på remiss för överväganden över deras förslag, som syftar till att göra det ekonomiska trygghetssystemet enklare och överskådligare.

Med intresse ser man fram emot vad riksdagen kan förväntas ta för ställning till tankegångar kring ett enklare ekonomiskt och administrativt trygghetssystem och graden av den enskildes ekonomiska självansvar.